

Βυζαντινά έργα μικροτεχνίας στο μουσείο της Βιβλιοθήκης του Βατικανού (Κωνσταντίνος Π. Χαραλαμπίδης, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογίας Α.Π.Θ.)

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=20640>]

Σε ένα άλλο κάλυμμα από ελεφαντοστό, που συνιστούσε άλλοτε το κάλυμμα της θήκης εργαλείων ενός ιατρού, ίσως οφθαλμολόγου, λόγω του θέματος που παριστά, απεικονίζεται ο Χριστός αγένειος και με κοντή κόμμωση, θεραπεύοντας τον τυφλό, εγγίζοντας το μάτι του με το δεξιό χέρι. Σε δεύτερο επίπεδο προβάλλει η μορφή του προφήτη Ησαΐα ως μάρτυρα του θαύματος, που τελείται σύμφωνα με τους λόγους του «τότε ανοιχθήσονται οφθαλμοί τυφλών» (Ησ. 35,5). Το έργο υφολογικά χρονολογείται στον 6ο αιώνα και είναι ευγενές, με τις ανάγλυφες παραστάσεις της καθέδρας του επισκόπου Μαξικώνου στην Ραβέννα της ίδιας εποχής.

Από τις λειψανοθήκες μνημονεύουμε επιστήθιο σταυρό του 6ου αιώνα από χαλκό, που περιέχει λείψανο, το οποίο έφερε ο πιστός στον λαό του. Στην μία πλευρά παρίσταται ο Χριστός σταυρωμένος και στην άλλη η Θεοτόκος. Εδώ ο Χριστός φέρει το γνωστό κολόβιο, που καθίσταται τυπικό ένδυμα μέχρι τον 10ο αιώνα. Μία από τις πρώτες και πιο σπουδαίες μαρτυρίες για την εικονογραφία των δύο αποστόλων Πέτρου και Παύλου συνιστά δίπτυχο, ρωμαϊκής σχολής του 7ου αιώνα. Οι δύο κορυφαίοι έχουν τα τυπικά χαρακτηριστικά, όπως τα γνωρίζουμε από τους διαδοχικούς αιώνες και με πρότυπα πάντοτε κάποια εικόνα που ετιμάτο στην Κωνσταντίνη βασιλική του Αγίου Πέτρου και τις ανάλογες εντοίχιες απεικονίσεις των κατακομβών στην Ρώμη.

Μετά τους παλαιοχριστιανικούς χρόνους, μία ασημένια σταυροθήκη διακοσμημένη με σκηνές του Χριστού που περιείχε τον χρυσό σταυρό διακοσμημένο με αμέθυστα σμαράγδια και μαργαρίτες είναι προσφορά του πάπα Σεργίου (687-701). Ο σταυρός στηριζόταν σε ένα πολύτιμο βυζαντινό μαξιλάρι από μετάξι. Σύμφωνα με υπάρχουσα επιγραφή, η θήκη αυτή έγινε κατά παραγγελία του πάπα Πασχάλη Α' (817-824) και παρουσιάζει στενή ομοιότητα με τα ψηφιδωτά αυτής της περιόδου.

Βυζαντινά έργα

Το εικονογραφικό θέμα της δέησης, τόσο προσφιλές στην χριστιανική τέχνη, παραδίδεται σε δύο πολύ γνωστά βυζαντινά έργα. Το πρώτο αφορά τρίπτυχο λαμπρής καλλιτεχνικής εκτέλεσης του δεύτερου μισού του 10ου αιώνα, χάρη στην αυστηρότητα και πανηγυρικότητα των απεικονίσεων, στα ψυχρά και στερημένα οξέων τονισμών χρώματα (απ' αυτά παραμένουν μόνο μερικά ίχνη), στην προέλευση των μορφών από αρχαία πρότυπα, ερμηνευμένα χωρίς αυστηρότητα και με έντονη συμμετοχή. Όλα αυτά συνηγορούν στο να σκεφθούμε ότι πρόκειται για καλλιτεχνική παραγωγή ενός εκ των εργαστηρίων του αυτοκρατορικού ανακτόρου του Βυζαντίου.

Το δεύτερο παράδειγμα δέησης αφορά σμάλτινη απεικόνιση του θέματος αυτού, ενώ η μικρή δέηση (ο Χριστός εν μέσω της Θεοτόκου και του αγίου Ιωάννη Προδρόμου), σε ασημένιο κιβωτίδιο. Αυτό δέχτηκε την κάρα της Αγίας Πραξέδης και βρέθηκε η σφραγίδα του πάπα Νικολάου Γ' (1277- 1280), ο οποίος πιθανώς προόρισε την λειψανοθήκη αυτή για να υποδεχτεί την κάρα της παραπάνω Αγίας. Η λειψανοθήκη αυτή προήλθε από το Βυζάντιο και έχει τέλεια συγγένεια με καλλιτεχνικά έργα του 11ου αιώνα.

Ψηφιδωτή φορητή εικόνα, χαρακτηριζόμενη για την λεπτή χρωματική εκτέλεσή της, χρονολογούμενη μεταξύ των 12ου-13ου αιώνων παριστά τον Άγιο Θεόδωρο

τον Τήρωνα, προσφιλέστατο στρατιωτικό Άγιο. Έργο βυζαντινού εργαστηρίου, μοιάζει υφολογικά με μία σειρά άλλων τέτοιων ψηφιδωτών εικόνων, που διατηρούνται σήμερα σε αθωνικές μονές.

Μεσαιωνική τέχνη

Τελειώνοντας με μερικά άλλα έργα μικροτεχνίας της μεσαιωνικής τέχνης στην Δύση, αναφερόμαστε στην αρχή σε σύνθετη παράσταση αγαλματιδίων του Χριστού και έξι αποστόλων (ένας από αυτούς λείπει και απόκειται στην παλαιά Βατικάνεια βασιλική), προερχόμενη από την Κωνσταντίνεια εκκλησία του Α-γίου Πέτρου. Το έργο αυτό αποτέλεσε μέρος του προπετάσματος της αγίας τράπεζας στην κρύπτη του Αγίου Πέτρου. Συνιστά αξιοσημείωτο παράδειγμα των έργων από σμάλτο που έχει μεγάλη εξέλιξη στην Ευρώπη, κατά τους 12ο-13ο αιώνες, δίνοντας τόπο σε πολυάριθμα εργαστήρια της Κάτω Ρηνανίας και άλλων γερμανικών περιοχών και στον 13ο αιώνα, επίσης στα εργαστήρια της γαλλικής πόλης Limoges, από όπου προέρχεται το παραπάνω καλλιτεχνικό έργο. Ο Χριστός είναι εστεμμένος, σύμφωνα με την παράδοση της εποχής εκείνης, και πολύ μεγαλύτερων διαστάσεων από τους Αποστόλους, για την διάκριση της θείας υπόστασής του.

Ένα άλλο έργο της καρολίνειας περιόδου, δηλαδή το κάλυμμα του χρυσού κώδικα (codex aureus) της γνωστής Μονής των Βενεδικτίνων Lorsch, στην Γερμανία της εποχής του Μεγάλου Καρόλου, απεικονίζει τον Χριστό αγένειο και νεαρό, πατώντας δράκοντα και λιοντάρι, σύμβολα του κακού, πλαισιούμενου από δύο αγγέλους. Κάποτε διακοσμούσε ευαγγελιάριο της παραπάνω μονής. Το κάλυμμα αυτό, κατασκευασμένο από ελεφαντοστό, είναι πιστό αντίγραφο ενός προτύπου της όψιμης αρχαιότητας του διπτύχου του υπάτου Αναστασίου, του έτους 517, εκτεθειμένου στο Cabinet des Medailles, της Εθνικής Βιβλιοθήκης στο Παρίσι. Πρόκειται για καλλιτεχνική συνήθεια διαδεδομένη κατά την καρολίνεια εποχή.